

SPRESNENIE NIEKTORÝCH BIBLICKÝCH A LITURGICKÝCH VÝRAZOV AKO PREJAV KONTINUITY V PREKLADATEĽSKEJ AKTIVITE KONŠTANTÍNA A METODA NA VEĽKEJ MORAVE¹

Refining Some Biblical and Liturgical Terms as an Expression of Continuity in Translation Activities of Constantine and Methodius in Great Moravia

Jozef Krupa – Marie Roubalová – Roman Králik

DOI: 10.17846/CL.2023.16.2.199-208

Abstract: KRUPA, Jozef – ROUBALOVÁ, Marie – KRÁLIK, Roman. *Refining Some Biblical and Liturgical Terms as an Expression of Continuity in Translation Activities of Constantine and Methodius in Great Moravia.* Constantine (Cyril) and Methodius translated the Bible and liturgical books into Old Slavonic. Thus began the long process of refining theological terminology. According to Bishop Jozef Zlatňanský, Slovak legal and theological terminology is only gradually being formed and will need to be further refined. He himself contributed to its refinement in the Slovak translation of the *Catechism of the Catholic Church*. This ever-present challenge is followed by suggestions in this study to refine terminology in those areas of theology in which the pioneering work of the brothers from Thessaloniki was done: in biblical and liturgical theology. The authors present alternatives to the hitherto used terms order, divine nature, love of God [the Father], Palm Sunday, Maundy Thursday and aliturgical day. The authors also add an incentive for the competent authorities to express which of the terms 'starosloviensčina' or 'staroslovenčina' (Old Slavonic) is correct or to at least slightly shift the discussion to solve this dilemma.

Keywords: *refinement, biblical theology, order, divine nature, love of God [the Father], New Testament, liturgical theology, Palm Sunday, Maundy Thursday, aliturgical day*

Úvod

Svätí Konštantín-Cyrl a Metod preložili Sväté písmo a liturgické knihy do starosloviensčiny (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 64, 108).²

¹ Vedecká štúdia bola podporená grantovým programom KEGA č. 011KU-4/2023 s názvom *Sociálna práca založená na morálnych hodnotách – inovácia študijného programu*.

² Autor tohto textu prof. PhDr. ThDr. Š. Vragaš, PhD. pôsobil pred svojím emigrovaním do Talianska v roku 1963 kvôli štúdiu teológie na Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave. V texte používa výrazy: „Podľa staroslovienského textu [...] spracoval Štefan Vragaš“ (Život Konštantína Cyrila r64, poznámka č. 34, 68, poznámka č. 39), „slovienske knihy“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 68, 75), „slovienske kniežatstvo“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 89-90), „knieža slovienske“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 93), „starosloviensky pravda“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 93, pozn. č. 11), „slovienske evanjelium“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 95), „po sloviensky“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 98), „v slovienskom jazyku“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 103, pozn. č. 25), „staroslovienského výrazu“

Tým zároveň začali dlhý proces spresňovania teologickej terminológie. Biskup Jozef Zlatňanský³ napísal, že slovenská právnická a teologická terminológia sa iba postupne utvára a že ju bude treba naďalej spresňovať, a to aj v súlade s terminológiou slovenského prekladu *Katechizmu Katolíckej cirkvi* (Zlatňanský 1997, 409). Na túto stále aktuálnu výzvu nadväzujú aj návrhy v tomto článku na spresnenie terminológie v tých oblastiach teológie, v ktorých solúnski bratia vykonali priekopnícke dielo: v biblickej a liturgickej teológii (Judák 2021, 14-25; Ivanič 2016, 3-10; Kondrla et al. 2022, 149-159; Maturkanič et al. 2022a, 161-176; Hlad 2021, 176-190).

Biblická teológia

Rad

Podľa biskupa Jozefa Zlatňanského sa v známom texte „Ty si kňaz naveky podľa radu Melchizedechovho“ (Ž 110,4; Hebr 5,6; 7,11) grécke slovo „taxis“ v slovenskom preklade Nového zákona nesprávne prekladá ako „rad“ (Zlatňanský 1997, 409; Jančovič 2001, 98). Podobné vyjadrenie, ktoré preberá toto znenie z vyššie uvedeného žalmu a Listu Hebrejom, nachádzame napr. v traktáte Faustína Luciferánskeho *O Trojici*:

„Náš Spasiteľ [...] je aj kňaz, ako svedčí Otec: „Ty si kňaz naveky podľa radu Melchizedechovho“ (Ž 110,4). V zákone bol Áron prvým kňazom pomazaným krizmou (porov. Ex 21,7) a nehovorí: „Podľa radu Áronovho,“ aby sa nemyslelo, že aj Spasiteľovo kňazstvo možno mať z postupnosti“ (Liturgia hodín podľa rímskeho obradu III. 1990, 373).

Podľa autorom spomínaného biblického grécko-anglického slovníka výraz „taxis“ tu znamená „podobne ako Melchizedech“ alebo „na spôsob Melchizedecha“ (Zlatňanský 1997, 409).

Táto téma je úzko spojená s otázkou, ako prekladať do slovenčiny latinský názov *Sacramentum Ordinis*.

(Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 103, pozn. č. 27), „slovienske krajiny“ (ibid., 105), „z gréckeho jazyka do slovienskeho“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 108), „po sloviensky“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 111).

Naproti tomu po oprave pôvodného slova v rukopise článku „staroslovenčina“ jazykovou korektorkou na všeobecne zaužívaný „starosloviencina“ po vydaní článku v časopise požiadala jeho autorka prof. E. Hrabovec Vydavateľstvo Univerzity Komenského v Bratislave o túto opravu: „Počas technického spracovania textu sa do úvodného príspevku Emílie Hrabovec do *Acta facultatis* [...] 2/2020 dostala malá, ale nie nepodstatná chybička. Veta na strane 4 článku „Niekoľko myšlienok k smutnému 70. výročiu zásahu proti Katolíckej bohosloveckej fakulte v Bratislave v roku 1950“ má správne znieť: „Fakulta [...] realizovala v duchu apoštolskej konštitúcie *Deus Scientiarum Dominus* z roku 1931 nový študijný model teologických fakúlt, zvýšila nároky na štúdium predĺžením filozofického kurzu a zavedením moderných predmetov ako misiológia či kresťanská sociológia [...] a špecifických predmetov ako porovnávací dogmatika, [...], či staroslovenčina [...]“ (Hrabovec 2020, 1-6). Oba výrazy „staroslovenčina“ i „starosloviencina“ sa nachádzajú v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* aj s príslušným vysvetlením (SAV 1997, 671). Charakteristika slova „staroslovenčina“ je v ňom odlišná od interpretácie autorky v tejto poznámke.

Štúdiá môže byť podnetom, aby sa aj výrazy „starosloviencina“ alebo „staroslovenčina“, na znenie ktorých sú tu uvedené dva protikladné názory, stali predmetom spresnenia tými, ktorí sú na to kompetentní.

³ * 13. marca 1927, Topoľčianky – † 11. februára 2017, Nitra. 31 rokov pôsobil na rôznych pozíciách v Kongregácii pre náuku viery vo Vatikáne.

Pôvodné slovenské vydanie *Kódexu kánonického práva* prekladá slovo „Ordo“ termínom „posvätný rád“, „ordines“ výrazom „posvätné rády“ a „Sacramentum ordinis“ ako „sviatosť posvätného rádu“ (*Kódex kánonického práva* 1996, 379). Nevieme, čím sa inšpiroval tento preklad, ale možno tvrdiť, že nezodpovedá ani histórii ani významu a používaniu slova „ordo“ v sviatostnej terminológii. Na tomto mieste nie je potrebné rozoberať napr. dielo od Petra van Benedena *Aux origines d une terminologie sacramentelle ordo, ordinare, ordinatio dans la litterature chrétienne avant 313* (Louvain 1974. In Zlatňanský 1997, 409), ale stačí spomenúť, čo v tejto veci hovorí *Katechizmus Katolíckej cirkvi* (Zlatňanský 1997, 409).

Ten si kladie otázku: „Prečo názov *Sacramentum ordinis*?“ (*Katechizmus Katolíckej cirkvi* 1998, 1537). Keď si rozoberieme odpoveď na túto otázku, nájdeme potrebné údaje na správny preklad tohto výrazu.

Katechizmus nespomína rôzne významy slova „ordo“, ale vychádza z toho, že (Zlatňanský 1997, 409) „v rímskom staroveku slovo *ordo* označovalo občianske stavy, najmä stav tých, ktorí vládli“ (*Katechizmus Katolíckej cirkvi* 1998, 1537). V tomto význame uvádza preklad slova „ordo“ napr. aj Špaňarov *Latinsko-slovenský slovník*: „ordo“ znamená „stav“, „občianska trieda“, a ako príklad uvádza *ordo senatorius* – senátorský stav (Špaňár, Hrabovský 1969, 440-441).

Katechizmus ďalej v uvedenom bode pokračuje: „*Ordinatio* označuje zaradenie do niektorého stavu (*ordo*). V Cirkvi sú ustanovené stavy, ktoré Tradícia, nie bez základu vo Svätom písme, už od dávnych čias označuje menom *taxies* (po grécky), *ordinas* (po latinsky)“ (*Katechizmus Katolíckej cirkvi* 1998, 1537).

Ako príklad na slovo *ordo* sa v nasledujúcej vete uvádza, že „liturgia hovorí o *ordo episcoporum* (biskupský stav), *ordo presbyterorum* (kňazský stav) a *ordo diaconarum* (diakonský stav). Aj iné skupiny dostávajú meno *ordo*: katechumeni, panny, manželia, vdovy...“ (*Katechizmus Katolíckej cirkvi* 1998, 1537). Je zrejmé, že i tu ide o stav katechumenov, o panenský, manželský a vdovský stav, a nie o nejaký rád.

Zo všetkého, čo bolo doteraz povedané, vyplýva, že výraz *Sacramentum Ordinis* by sa mal prekladať ako *sviatosť posvätného stavu*.

Sviatosť posvätného stavu má tri stupne, ktoré sa spoločným menom volajú *ordines*. Nejde tu o akési posvätné rády, ale o stupne posvätného stavu, o ktorých hovorí aj *Katechizmus Katolíckej cirkvi* v č. 1554, kde cituje Druhý vatikánsky koncil: „Bohom ustanovenú ekleziálnu službu vykonávajú v rozličných stupňoch (*diversis ordinibus*) tí, čo sa už od dávnych čias volajú biskupi, kňazi a diakoni“ (Druhý vatikánsky koncil. 1963, 33; *Katechizmus Katolíckej cirkvi* 1998, 1554; Zlatňanský 1997, 409). Slovo *ordo* znamená totiž aj stupeň, poradie a v takomto zmysle ho tu používa koncil, ako to vyplýva aj z 1536. bodu *Katechizmu Katolíckej cirkvi*, kde sa spomínajú tri stupne sviatosti posvätného stavu (*Katechizmus Katolíckej cirkvi* 1998, 1536).

Je pravda, že počnúc stredovekom slovo *ordo* znamená aj rád, nie však vo sviatostnom zmysle, ale v zmysle *ordo religiosus*, reholný rád alebo rehoľa (Zlatňanský 1997, 410). V tomto význame aj *Krátky slovník slovenského jazyka* vysvetľuje slovo rád ako: združenie ľudí, spojených istými pravidlami, obyčajne cirkevnými – napr. františkánsky rád, jezuitský rád (SAV 1997, 581), atď. Naproti tomu slovo *stav* sa v tom istom slovníku medzi iným uvádza aj ako súhrn osôb s rovnakým povoláním, ako je napr. duchovný stav (SAV 1997, 673). A do duchovného stavu vo sviatostnom zmysle patria vysvätení služobníci, totiž tí katolíci, ktorí prijali sviatosť posvätného stavu (Zlatňanský 1997, 410).

Spresnenie niektorých výrazov zo slovenského prekladu Nového zákona

Prekladatelia *Katechizmu Katolíckej cirkvi* do slovenčiny pripomínajú, že pri príprave jeho slovenského prekladu osobitnú starostlivosť venovali prekladu textov, ktoré sú prebraté do diela z iných spisov. Ide konkrétne o biblické, liturgické a iné texty.

V oficiálnom texte slovenského prekladu Nového zákona, pripraveného na základe Neovulgáty a vydaného v roku 1986, vykonali malé, ale potrebné zmeny. Prihliadali pritom aj na pôvodný grécky text.

Niektoré výrazy z Nového zákona vecne spresnili. Napríklad text Druhého listu Korintánom 13,13 upravili takto: „Milosť Pána Ježiša Krista a láska Boha [Otca] i spoločenstvo Ducha Svätého nech je s vami všetkými“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi 1998, 249, 734, 1109). Slovanami „láska Boha [Otca]“ nahradili výraz „Božia láska“, lebo ten nevystihuje dôležitú skutočnosť, že v citovanom verši sa hovorí o láske Boha Otca a že teda ide o trojičnú formulu (Pán Ježiš Kristus – Boh (Otec) – Duch Svätý). U apoštola Pavla totiž slovo „Boh“, ak pri ňom nestojí bližšie určenie, označuje vždy „Boha Otca“ (Zlatňanský et al. 2000, 37).

V Druhom Petrovom liste 1,4 použili vyjadrenie: „[...] účastnými na Božej prirodzenosti [...]“ namiesto „božskej“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi 1998, 460, 1692; Zlatňanský et al. 2000, 36). Tento posledný návrh bol zatiaľ ako jediný spomedzi ostatných uvedených akceptovaný v súčasnom preklade Novej zmluvy, ktorý sa nachádza na oficiálnej internetovej stránke Konferencie biskupov Slovenska (Sväté písmo. 2022).

Liturgická teológia

Kvetná nedeľa

Oficiálny latinský názov donedávna na Slovensku úradne používaného pomenovania „Kvetná nedeľa“ je podľa *Liturgie horarum a Listu [...] Jána Pavla II. [...] kňazom [...] na Zelený štvrtok 1979* „Dominica in Palmis de Passione Domini“ (Officium divinum 1974, 318; Ioannes Paulus PP. II. 1979), čiže „Palmová nedeľa utrpenia Pána“.

Slovenský text *Liturgie hodín* má názov „Kvetná nedeľa, čiže Nedeľa utrpenia Pána“ (Liturgia hodín podľa rímskeho obradu II. 1988, 378).

V slovenskom vydaní *Rímskeho misála* z roku 2001 to bol identický názov „Kvetná nedeľa, čiže Nedeľa utrpenia Pána“ (Posvätná kongregácia pre bohoslužbu 2001, 138).

Slovenské vydanie *Rímskeho misála* z roku 2021 má názov „Palmová (Kvetná) nedeľa, čiže Nedeľa utrpenia Pána“ (Kongregácia pre Boží kult 2021, 249; Direktórium na omše 2022, 148).

V *Direktóriu na omše a Liturgiu hodín* sa pred tretím vydaním Rímskeho misála v slovenčine v smerniciach k sláveniu Veľkého týždňa vyskytoval trikrát termín „Kvetná nedeľa“ (Život Konštantína Cyrila a Život Metoda 2013, 110) – dva razy v nadpisoch, tretíkrát v texte, kde však hneď za ním nasledoval druhý názov: „čiže Nedeľa utrpenia Pána“ (Direktórium na omše 2020, 144-146; Vragaš et al. 2006, 351). Tento variant: „Kvetná nedeľa, čiže Nedeľa utrpenia Pána“ bol pri dátume 28. marca 2021 (Direktórium na omše, 2020, 146).

Po treťom vydaní Rímskeho misála v slovenčine sa v *Direktóriu na omše a Liturgiu hodín*, v smerniciach k sláveniu už nie Veľkého, ale Svätého (Direktórium na omše 2022, 147, 150)⁴

⁴ Podobne sa zmenil názov „Biela sobota“, ktorý je v direktóriu len v zátvorke, na „Svätá sobota“ (Direktórium na omše 2022, 148, 167). Deň 7. apríl 2023 má označenie: „Piatok utrpenia Pána (Veľký piatok)“ (Direktórium na omše 2022, 163).

týždňa vyskytuje trikrát termín „Kvetná nedeľa“ len v zátvorke za novým názvom „Palmová“ – dva razy v nadpisoch, tretíkrát v texte, kde však hneď za ním nasleduje druhý názov: „čiže Nedeľa utrpenia Pána“ (Direktórium na omše 2022, 148-149). Tento variant: „Palmová (Kvetná) nedeľa, čiže Nedeľa utrpenia Pána“ je aj pri dátume 2. apríla 2023 (Direktórium na omše 2022, 150).

Aj keď má napriek novému názvu „Palmová nedeľa“ doteraz zaužívané pomenovanie „Kvetná nedeľa“ podľa požehňavania ratolestí (Direktórium na omše 2022, 148), názov „Nedeľa utrpenia Pána“ viac vystihuje náplň slávenia tohto dňa.

Zelený štvrtok

Oficiálny latinský názov pre „Zelený štvrtok“ je podľa Liturgie horarum a Listu [...] Jána Pavla II. [...] kňazom [...] na Zelený štvrtok 1979 „Feria V in Cena Domini“, v preklade „Piata féria na Pánovu večeru“ (Officium divinum 1974, 354; Ioannes Paulus PP. II. 1979).

Slovenský text *Liturgie hodín* má názov „Zelený štvrtok alebo Veľký štvrtok. Pamiatka Pánovej večere“ (Liturgia hodín podľa rímskeho obradu II. 1988, 426).

Slovenské vydanie *Rímskeho misála* z roku 2001 obsahuje názov „Zelený štvrtok alebo Veľký štvrtok“ (Posvätná kongregácia pre bohoslužbu 2001, 155).

Modlitebník pre verejné pobožnosti nazýva tento deň „Zelený štvrtok Pánovej večere“ (*Modlitebník pre verejné 2001*, 25).

Slovenské vydanie *Rímskeho misála* z roku 2021 má názov „Štvrtok Svätého týždňa (Zelený štvrtok)“ (Kongregácia pre Boží kult 2021, 267) pri *Omši svätenia olejov* a „Štvrtok Pánovej večere“ pri večernej omši (Kongregácia pre Boží kult 2021, 280).

Názov dňa „Zelený štvrtok“ však súvisí viac s pokáním ako s farbou. Presné vysvetlenie názvu Zeleného štvrtka dnes s istotou nepoznáme. Existujú tri názory:

1. Niektorí hovoria, že zelená farba odkazuje na horké byliny, ktoré sa jedli počas židovskej veľkonočnej večere s pečeným baránkom.
2. Druhé vysvetlenie vidí súvis s pokáním verejných hriešnikov v Pôstnom období. Tí na Popolcovú stredu prijali znak popola, čo sa neskôr rozšírilo na všetkých kresťanov, potom vykonali pokánie a pred samotným slávením Veľkej noci, obyčajne vo štvrtok Svätého týždňa, dostávali rozhrešenie. Niektorým pripomínali suché ratolesti, ktoré boli znova naštepené na vínný kmeň, ktorým je Kristus, a zazelenali sa.
3. Pravdepodobne však ten názov vznikol slovnou prešmyčkou zo staronemeckého slovesa „grienen“, ktoré znamenalo „plakať“, doslova „vykrútiť ústa“, čo súviselo s pokáním v tento deň, na „grün(en)“, čo znamená „zelený“ (Fábry 2020, 16).

V *Direktóriu na omše a Liturgiu hodín* z roku 2021 sa v inštrukciách k sláveniu veľkonočného trojdnia uvádza, že „Cirkev slávi každý rok [...] tajomstvá ľudského vykúpenia od večernej omše vo štvrtok Pánovej večere až do [...]“ (Direktórium na omše 2020, 153).

V tomto texte sa používa názov „Štvrtok Pánovej večere“. Pred dopoludňajšou sv. omšou svätenia olejov sa na prvom mieste používa názov „Štvrtok Veľkého týždňa“. Za ním je uvedený aj názov „Zelený štvrtok“ (Direktórium na omše 2020, 148; Kunetka 2018, 67-107).⁵ Napr. pri dátume 1. apríla 2021 je pred večernou omšou na pamiatku Pánovej večere uvedený názov „Zelený štvrtok Pánovej večere“ (Direktórium na omše 2020, 155). O niekoľko riadkov nižšie sa nachádza formulácia: „[...] , treba použiť vlastné časti tejto eucharistickej modlitby na Zelený štvrtok“ (Direktórium na omše 2020, 155).

⁵ Z názvu článku F. Kunetku vidíme, že výraz „Zelený štvrtok“ je aj v češtine.

V slovenskom preklade je latinský názov dňa z listu Jána Pavla II. kňazom z roku 1979 „Feria V in Cena Domini“ (Ioannes Paulus PP. II. 1979) uvedený tradičným názvom „Zelený štvrtok“ (List Svätého Otca 1979).

Štyri jazyky z uvedených na oficiálnej internetovej stránke Svätej stolice prekladajú názov dňa ako „Holy Thursday“ (Letter of His Holiness 1979) v anglickej, „Jeudi Saint“ (Lettre du pape 1979) vo francúzskej, „Giovedì Santo“ (Lettera di Giovanni Paolo II 1979) v talianskej a „Jueves Santo“ (Carta del Sumo Pontífice 1979) v španielskej mutácii, čiže po slovensky „Svätý štvrtok“.

Portugalská verzia „Quinta-feira Santa“ (Carta do Sumo Pontífice 1979), čiže „Svätá piata féria“, sa najviac inšpiruje latinským názvom „Feria V in Cena Domini“.

Za teologicky najsprávnejší považujem výraz „Štvrtok Pánovej večere“ (Liturgia hodín podľa rímskeho obradu II. 1988, 426), a tiež kratšie znenie „Veľký štvrtok“, ktoré je aj v slovenskom texte druhého vydania *Rímskeho misála z roku 2001 a Liturgie hodín* (Posvätná kongregácia pre bohoslužbu 2001, 155; Liturgia hodín podľa rímskeho obradu II. 1988, 426), ako aj „Svätý štvrtok“, ktoré majú napríklad tri svetové a jeden celocirkevný jazyk podľa oficiálnej internetovej stránky Svätej stolice (Letter of His Holiness 1979; Lettre du pape 1979; Carta del Sumo Pontífice 1979; Lettera di Giovanni Paolo II 1979). Slovo „zelený“ v názve štvrtka Svätého týždňa nemá s obsahom slávenia tohto dňa takmer nič, alebo len málo spoločné a je pre katolíkov nezrozumiteľný.

Tieto zmeny sa už v značnej miere premietli v *Direktóriu na omše a Liturgiu hodín* z roku 2022. V inštrukciách k sláveniu veľkonočného trojdňa sa v ňom uvádza, že „Cirkev slávi každý rok [...] tajomstvá ľudského vykúpenia od večernej omše vo Štvrtok Pánovej večere až do [...]“ (Direktórium na omše 2022, 157). V tomto texte sa používa názov „Štvrtok Pánovej večere“ tak, ako v tomto dokumente pred dvoma rokmi. Pred dopoludňajšou sv. omšou svätienia olejov sa na prvom mieste používa názov „Štvrtok Svätého týždňa“. Názov „Svätého“ nahradil predchádzajúce pomenovanie „Veľkého“ týždňa, čo je tiež spresnenie v porovnaní s latinským originálom. Za ním je uvedený aj názov „Zelený štvrtok“ (Direktórium na omše 2022, 152). Napr. pri dátume 6. apríla 2023 je pred večernou omšou na pamiatku Pánovej večere uvedený názov „Štvrtok Pánovej večere“ (Direktórium na omše 2022, 159), čo predstavuje významný terminologický posun, lebo slovo „Zelený“ sa v ňom – na rozdiel od totožného dokumentu z roku 2020 – už nevyskytuje. O niekoľko riadkov nižšie sa nachádza formulácia: „[...], treba použiť vlastné časti tejto eucharistickej modlitby na večernú omšu Štvrtka Pánovej večere“ (Direktórium na omše 2022, 159), kde je to isté spresnenie oproti dokumentu pred dvoma rokmi. Názov „Štvrtok Pánovej večere“ sa vyskytuje aj v *Poznámkach k obradom Piatka utrpenia Pána* (Direktórium na omše 2022, 165).

Aj v direktóriu z roku 2022 sa predsa len ešte objavuje pomaly do histórie odchádzajúci názov „Zelený štvrtok“ vo vete: „Pôstne obdobie pokračuje až do Zeleného štvrtka“ (Direktórium na omše 2022, 148).

So zmenou oboch názvov dní Svätého týždňa by mohli začať kňazi, diakoni, katechéti a učitelia náboženstva v homíliách, katechézach, na hodinách náboženstva a náboženskej výchovy, v katolíckych i sekulárnych masovokomunikačných prostriedkoch, článkoch a podobne, čím by sa tieto presnejšie názvy postupne dostali do povedomia všetkých členov Katolíckej cirkvi (Šuráb 2018; Reimer 2016).

Aliturgický deň

Pomenovanie „aliturgický deň“ nie je oficiálny. Nenachádza sa ani v liturgických knihách, ani v direktóriách (Direktórium na omše 2022, 163-170). Používa sa však v náboženskej konverzácii na Slovensku, preto k nemu zaujímame stanovisko. Je nepresný, lebo v Piatok utrpenia Pána (Veľký piatok) (Direktórium na omše 2022, 163) a na Svätú (Bielu) sobotu (Direktórium na omše 2022,

167) je ich súčasťou *Liturgia hodín* (Direktórium na omše 2022, 163) a môže sa vysluhovať sviatosť pokánia, pomazanie chorých a krst v prípade núdze (Direktórium na omše 2022, 163, 167). Liturgickým úkonom sú aj obrady Veľkého piatku, ktorých súčasťou je aj ich prvá časť – liturgia slova (Direktórium na omše 2022, 164-167). Správnejšie by bolo pomenovanie „Neeucharistický deň“ (Ventura 1994, 200-203), prípadne „Bezeucharistický deň“, lebo pomenovanie „aliturgický deň“ chce vyjadriť práve to, že v tieto dva dni v roku sa nesmie sláviť nijaká sv. omša (Direktórium na omše 2022, 163, 166-167).

Záver

Na základe viacerých návrhov týkajúcich sa spresňovania biblických termínov, s ktorými sa biskup J. Zlatňanský stretol pri preklade *Katechizmu Katolíckej cirkvi* z latinčiny do slovenčiny a s ktorými sme sa identifikovali s úmyslom objasniť jeho poslanstvo, snažili sme sa prostredníctvom vlastných návrhov poukázať na možné spresnenia viacerých kresťanských výrazov, resp. liturgických termínov (Plašienková – Bizon 2022, 723-726; Jančovič 2019, 129-141). Je to trochu iná, hoci blízka forma pokračovania iniciatívy Apoštolov Slovanov, ktorí priniesli našim predkom Kristovu dobrú zvesť v zrozumiteľnej reči (Judák et al. 2022, 40-52; Maturkanič et al. 2022b, 170-194; Ivanič 2022, 106-126). Okrem toho sme sa pri príprave štúdie stretli s jazykovou témou správnosti súčasného výrazu „starosloviencina“ alebo „staroslovenčina“ v slovenskom jazyku, späť s misiou slovan-ských vierozvestcov, ku ktorej sme nezaujali stanovisko, lebo sa na to necítíme kompetentnými. Napriek tomu sa domnievame, že poukaz na ňu môže prispieť k tomu, že sa jej ujmu niektorí odborníci a aspoň do istej miery posunú diskusiu smerom k uspokojivému historickému a filologickému vyriešeniu tejto dilemy.

REFERENCES

- Carta do Sumo Pontífice*. 1979. Carta do Sumo Pontífice João Paulo II a todos os bispos da Igreja por ocasião da Quinta-feira Santa de 1979. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pt/letters/1979/documents/hf_jp-ii_let_19790409_vescovi-giovedi-santo.html.
- Direktórium na omše*. 2020. Direktórium na omše a Liturgiu hodín. Rok Pána 2021. Trnava.
- Direktórium na omše*. 2022. Direktórium na omše a Liturgiu hodín. Rok Pána 2023. Trnava.
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. 2008. Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu. Trnava.
- Fábry, Štefan*. 2020. Prečo je štvrtok zelený a sobota biela? In *Katolícke noviny* 135/15, 16.
- Hlad, Ľubomír*. 2021. Homília Mons. Viliama Judáka prednesená na púti pri príležitosti slávnosti sv. Cyrila a Metoda dňa 5. júla 2020 v Nitre a jej prínos k rozvoju cyrilo-methodskej tradície [Homily of Monsignor Viliam Judak for Sts. Cyril and Methodius Pilgrimage Spoken on 5 July 2020 in Nitra and Its Contribution to the Development of Cyrillo-Methodian Tradition]. In *Konštantínove listy* [Constantine's Letters] 14/2, 176-190.
- Hrabovec, Emília*. 2020. Niekoľko myšlienok k smutnému 70. Výročiu zásahu proti katolíckej bohosloveckej fakulte v Bratislave v roku 1950. In *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 17/2, 1-6, 116.
- Ioannes Paulus PP. II*. 1979. Epistula ad universos Ecclesiae episcopos adveniente feria V in Cena Domini. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/letters/1979/documents/hf_jp-ii_let_19790409_vescovi-giovedi-santo.html.

- Ivanič, Peter.* 2016. K problematike byzantských importov na území Veľkej Moravy v 9. storočí [On the Matter of Imported Artefacts from the Byzantine Empire on Territory of Great Moravia in the 9th Century]. In *Konštantínove listy* [Constantine's Letters] 9/1, 3-10.
- Ivanič, Peter.* 2022. Relics of St. Constantine-Cyril in Slovakia. In *Konštantínove listy* [Constantine's Letters] 15/2, 106-126.
- Jančovič, Jozef.* 2019. Kto sú adresáti pokoja v chválospeve Gloria in excelsis? Analýza spojenia v Lk 2,14 a návrh jeho prekladu. In *Slavica Slovaca* 54/2, 129-141.
- Jančovič, Jozef.* 1998. Oznamujem nové veci (Iz 42,9) – I. časť. In *Duchovný pastier* 82/3, 97-108.
- Judák, Viliam.* 2021. Od vita monastica k via cyrillomethodiana. Benediktínske fundamen-ty cyrilo-metodskej duchovnej cesty medzi Nitrou a Skalkou [From Vita Monastica to Via Cyrillomethodiana Benedictine Foundations of Cyrillo-Methodian Spiritual Journey between Nitra and Skalka]. In *Konštantínove listy* [Constantine's Letters] 14/2, 14-25.
- Judák, Viliam et al.* 2022. Kultúrno-historický rozmer cyrilo-metodskej misie v kontexte neskorších cirkevných diel na Slovensku [The Cultural-Historical Dimension of the Cyril and Methodius Mission in the Context of Later Ecclesiastical Works in Slovakia]. In *Konštantínove listy* [Constantine's Letters] 15/1, 40-52.
- Katechizmus Katolíckej cirkvi.* 1998. Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava.
- Kódex kánonického práva. Latinsko-slovenské vydanie.* 1996. Kódex kánonického práva. Latinsko-slovenské vydanie. Trnava.
- Kondrľa, Peter et al.* 2022. Transformations of Cyrillo-Methodian tradition in contemporary reli-giosity. In *Konštantínove listy* [Constantine's Letters] 15/2, 149-159.
- Kongregácia pre Boží kult.* 2021. Kongregácia pre Boží kult a disciplínu sviatostí. Rímsky misál. Trnava.
- Kunetka, František.* 2018. Obřad umývání nohou v liturgii Zeleného čtvrtku: anamnesis nebo mi-mésis? [The rite of washing the feet in the Maundy Thursday liturgy: anamnesis or mimesis?]. In *Studia Theologica* 20/2, 67-107.
- Letter of His Holiness.* 1979. Letter of His Holiness John Paul II to all the bishops of the Church on the occasion of Holy Thursday. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/letters/1979/documents/hf_jp-ii LET_19790409_vescovi-giovedi-santo.html.
- Lettera di Giovanni Paolo II.* 1979. Lettera di Giovanni Paolo II ai vescovi in occasione del Giovedì Santo. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/letters/1979/documents/hf_jp-ii LET_19790409_vescovi-giovedi-santo.html.
- Lettre du pape.* 1979. Lettre du pape Jean-Paul II à tous les évêques de l'Église à l'occasion du Jeudi Saint. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/fr/letters/1979/documents/hf_jp-ii LET_19790409_vescovi-giovedi-santo.html.
- List Svätého Otca Jána Pavla II. všetkým kňazom Cirkvi na Zelený štvrtok.* 1979. List Svätého Otca Jána Pavla II. všetkým kňazom Cirkvi na Zelený štvrtok. <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/list-knazom-1979>.
- Liturgia hodín podľa rímskeho obradu II.* 1988. Liturgia hodín podľa rímskeho obradu II. Typis Polyglottis Vaticanis.
- Liturgia hodín podľa rímskeho obradu III.* 1990. Liturgia hodín podľa rímskeho obradu III. Typis Polyglottis Vaticanis.
- Maturkanič, Patrik et al.* 2022a. Cyrilometodějská tradice v pojetí české společnosti 21. století [Cyrillo-Methodian Tradition in Czech Society in the 21st Century] In *Konštantínove listy* [Constantine's Letters] 15/1, 161-176.
- Maturkanič, Patrik et al.* 2022b. Novoevangelizační pastorec v litoměřické diecézi ve stopách slovanáských věrozvěstů Cyrila a Metoděje [New Evangelization Pastoral Care in the Litoměřice

- Diocese in the Footsteps of Slavic Missionaries Cyril and Methodius]. In Konštantínove listy [Constantine's Letters] 15/2, 170-194.
- Modlitebník pre verejné pobožnosti*. 2001. Modlitebník pre verejné pobožnosti. Trnava.
- Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum II*. 1974. Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum II. Typis Polyglottis Vaticanis.
- Plašienková, Zlatica – Bizon, Michal*. 2022. Jesus Christ and the apostle Paul in the philosophy of Baruch Spinoza. In *Filozofia* 77/9, 723-726.
- Posvätná kongregácia pre bohoslužbu*. 2001. Rímsky misál. Typis Polyglottis Vaticanis.
- Reimer, Tibor*. 2016. Religious education at schools in Slovakia. In *Religious Education at Schools in Europe*. Part 1. Vienna, 223-248.
- SAV*. 1997. Krátky slovník slovenského jazyka. Bratislava.
- Sväté písmo*. 2022. Sväté písmo. <https://dkc.kbs.sk>.
- Špaňár, Július – Hrabovský, Jozef*. 1969. Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník. Bratislava.
- Šuráb, Marian*. 2018. Radosť z homílie – Homilae gaudium. Nitra.
- Ventura, Václav*. 1994. Neeucharistická liturgia v živote cirkvi. In *Teologické texty* 5/6, 200-203.
- Vragaš, Štefan et al*. 2006. Teologický a náboženský slovník. I. diel. A – K. Trnava.
- Zlatňanský, Jozef*. 1997. Posvätný rád Orda. In *Duchovný pastier* 78/9, 409-410.
- Zlatňanský, Jozef et al*. 2000. Pramene použité v slovenskom preklade Katechizmu Katolíckej cirkvi – I. časť. In *Duchovný pastier* 81/1, 36-37.
- Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*. 2013. *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*. Podľa staroslovienskeho textu a iných prekladov spracoval Štefan Vragaš. Bratislava.

prof. ThDr. Jozef Krupa, PhD.
Comenius University in Bratislava
Faculty of Roman Catholic Theology of Cyril and Methodius
Kapitulská 26
814 58 Bratislava
Slovakia
krupa1@uniba.sk
ORCID ID: 0000-0002-2276-6010
WOS Researcher ID: HGR-1562-2022
SCOPUS Author ID: 57946165000

ThDr. Marie Roubalová, Th.D.
Charles University in Prague
Hussite Theological Faculty
Pacovská 350/4
140 21 Prague
Czech Republic
roubalova@htf.cuni.cz
ORCID ID: 0000-0003-1484-1524
WOS Researcher ID: FTT-2019-2022
SCOPUS Author ID: 57199327054

prof. ThDr. Roman Králik, ThD., corresponding author
The Patrice Lumumba Peoples' Friendship University of Russia (RUDN University)
Department of Russian Language
117198 Moscow
Russia

The Catholic University in Ružomberok
Faculty of Theology
Theological Institute in Spisske Podhradie
034 01 Ružomberok
Slovakia
roman.kralik@ku.sk
ORCID ID: 0000-0002-1929-1894
WOS Researcher ID: AAD-8311-2020
SCOPUS Author ID: 46861468800